

Марія Засіменко-Бонацька: «Я була, є й буду донькою України»

Продовження.

Початок у попередньому номері

Слідчий ізолятор

Спочатку мене повели до лазні. Ознайомили з «прожаркою» одягу, а перед цим все обшукали. Так, зробивши дезінфекцію, повели довгим коридором до камери. Забряжчали ключі, і двері камери відчинились. Мовчки мене черговий проштовхнув, і я опинилася за дверима. Двері тут же зачинилися. Камера була три на чотири метри. Під стінкою сиділи дівчата, жінки і дві бабусі, всього 20 жінок, і ввійшла я. Там була напівтемрява, я привіталася. Мені відповіли. Потім хтось сказав: *«Кладіть речі десь отут і сидайте. Роздягніться, тут дуже тепло»*. Дійсно, було тепло. В такій «шкатулці» стільки жінок та ще й «параша»! Вдень ще якось сиділи, а от спати було надто важко. Стелили свої речі на підлозі і головами лягали до стін. Це була справжня душоубка, коли заснеш, а хтось на тебе покладе ноги чи на обличчя, чи на груди. Схоплюється «серединник» і, ледве дихаючи, вибирається вдихнути хоч трохи повітря. А доводилося там спати завжди тим, хто приходив останнім. Декілька ночей і я проходила через це «чистилище». Та Бог завжди мені допомагав. Одна з бабусь, а це була жінка з Костополя, Варвара Кошка, дізнавшись, що я її землячка, звернулася до своєї сусідки Ольги Бережнюк, молодій жіночки зі Здолбунівського району, с.Новосілки, з проханням трохи потиснутись. З'ясувавши, що мені буде лише 16 років, всі в камері ставились до мене як до дитини. У тьоті Варі війна забрала сина і доньку, тому вона сприйняла мене як свою рідну дитину. Оля також весь час плакала, турбувалася про своїх двох донечок, котрі залишилися вдома. Так мене зустріли в

Відповідала я чітко, впевнено і намагалася затамувати якийсь неспокій чи страх, бути спокійною. Майора це дратувало. Він ставив одні й ті ж питання, а спокій його переходив у злість. Я все слухала мовчки, а на запитання відповідала одне й те ж: не знаю чи те, що говорила раніше.

Федорко часом вставав, виходив з-за столу, наближався до мене і погрожував кулаками, кричав, але я тоді дивилася повз нього і мовчала. Плюнувши ледь мені не в обличчя, він повертався і йшов на своє місце. Так продовжувалося біля чотирьох годин. Хотілось спати, але, зібравши всі свої сили, я намагалася триматись, щоб відповісти на запитання слідчого не помилившись. Надвврі почало світати. Федорко, мабуть, також знесилився. Питань більше не ставив, а став писати. Закінчивши писанину, дав мені все перечитати. Я читала дуже уважно, дещо перепитувала, але, оскільки відповіді були записані вірно (*а це мені також декілька разів нагадувала запам'ятати Женя Дівніч*), я підписала. Федорко поклав все в папку і закрив. Натиснув на кнопку. Відчинилися двері, ввійшов конвоїр. Майор звелів відвести мене до камери. У довгому коридорі то мене ставили обличчям до стіни, то когось іншого. Стукали двері,

тис мудрості, стійкості, мати мужність і сповідувати ненависть до тих, хто створив таку систему, хто зраджує своїх друзів, ідею, і яка розплата чекає на них у майбутньому. Саме така нагода випала зустріти жінку в нашій камері, Наталку Самусенку, яка піддалася на їхні умовляння і «ласку». Видала багато друзів, сексотила в камерах, а вони відплатили їй - 25 років таборів, та ще й возили по слідчих ізоляторах на очні допити.

Через годину і більше майор виводив мене з «собачни» знову на допит. Хотілось спати, все боліло і ніби було не моє, зате саїдчий не лютував.

Я сідала на прокляту прикуту «сідлушку». Майор дивився на мене, посміхався, але відчувалось, що він менше прискіпувався і більш-менш ставився

по-людськи. Дивувався моїй впертості.

було. Звелів підписати протокол очної ставки Дзвінку. Я не стала підписувати.

Слідчий натиснув кнопку, ввійшов конвоїр, наклав Дзвінкові наручники і його вивели. Коли проходив повз мене, я вигукнула: *«Боягуз тонкошкірий і брехливий!»*. Конвоїр ледь помітно усміхнувся, а слідчий чи не почув, чи зробив вигляд, що не почув. Сидів і довго дивився на мене, а тоді встав і сказав: *«Ну что ж, девочка, дело будем заканчивать. Набирайся сил, чтобы хватило на долгие годы пребывания в лагерях. Будешь там бороться за «самостійну Україну», учишься и познавать истину»*.

Я дивилася у вікно, бачила хлопців із боївки Лиса, які полягли в боях за свободу та закінчували життя, зриваючи гранати, щоб не потрапити живими в руки МДебістів, але не стали зрадниками. А цей гарний чоловічяга здався, видав своїх побратимів на смерть, а десятки людей зтягнув сюди, за ґрати, на довгі роки. Та краще смерть, ніж жити зрадником.

Федорко щось говорив, але я нічого не сприймала. Пробудив голос конвоїра: *«Встати! Руки назад! Кроком марш!»* Я йшла, як уві сні, уявляла, що заарештовують маму, стануть її допитувати... Забряжчали ключі, мене штовхнули в камеру. Вигляд у мене був, напевно, кепський, побачила це в очах тьоті Олі і Варі, та Олени Бадюк. Вони про щось запитували, але я мовчки лягла на підлогу і заплакала. Мабуть, я почала більше розумітись на тому, що машина, запущена комуністичною системою країни Рад, не може дати ні щастя, ні свободи, ні справедливого суспільства. Все засновано на брехні, на залякуванні. Підтвердження цьому прийшло пізніше.

Кати і катування

На деякий час повернуся до «собач-

камери, в якій я багато чого дізналася і навчилася. Декілька днів мене ніхто не турбував. Але десь на четверту ніч відчинилася «кормушка» і тихо запитали: «Хто на букву Б?» Відразу піднялось жінок 5 чи 6.

- Бадюк, Бережнюк, Бондар, Бонацька, виходь!

Я почала одягатися. Оля мені допомагала. Вони вже знали, що це викликають на допит. Так у них було заведено, щоб тривожити всіх. Я підійшла до дверей, вони відчинились, опинилася у напівосвітленому коридорі, в кінці якого була кімнатка, де чекав конвоїр. Повели мене ще через один коридор, а тоді через двір у великий слідчий будинок з декількома поверхами. Там були довгі коридори, а з двох боків - кабінети, де допитували арештованих. Мене привели на другий поверх у 63-й кабінет. Декілька разів зупиняли, наказували повернутись до стіни і веди далі. Це свідчило про те, що когось вели чи несли назустріч.

Під кабінетом зупинили, і черговий, що стояв там, відчинив двері, кивком показав, щоб заходила. Я переступила поріг. Кабінет був такий, як і камера. Стояв письмовий стіл, за ним сидів майор. Конвоїр відрепортував майору, що доставив мене, той звелів іти. Я стояла і мовчала, дивилась то на майора, то на портрет Сталіна, що висів над його головою. Він піднявся, пильно подивився на мене, а тоді усміхнувся і сказав: «Что же ты не здороваешься? Разве тебя этому не учили? Здравствуй, садись». Я мовчки сіла на призначене мені місце. Довго і пронизливо дивився на мене, а потім сів і тихо сказав: «Я буду вести твоє дело. Моя фамилия Федорко. Все зависит от тебя. Будешь вести себя разумно, говорит правду на те вопросы, которые я буду задавать, и я надеюсь, что твоё будущее будет не таким уж страшным. Все зависит от тебя. Ведь ты еще совсем маленькая, а влезла в бандитскую группировку». На цих словах він замовк. Витягнув із сейфа папку, поклав на стіл. Мовчки розкрив і почав щось читати і писати. Поклавши ручку, знову пильно дивився на мене. Так минуло хвилин 15. Раптом він підняв голову і, підвищивши голос, запитав: «Имя, отчество, фамилия, год рождения...» і т. ін.

обмінювались знаками, рухом рук конвоїри. Надворі вже розвиднілось. Пройшовши швидко двір, ми опинились знову в темному коридорі. Черговий відчинив двері камери, дівчата і жінки ще спали і потрібно було бути обережною, щоб ні на кого не наступити. Тьотя Варя вже сиділа, Оля також піднялась і плачучи допомогла мені роздягтись, щоб я хоч ще годинку поспала. Очі закривались від болю, а от заснути ніяк не можна було. Так почалось дуже небезпечне, каторжне та принизливе життя з допитами і зневагою. Майже через один-два дні доводилось підніматись саме в той час, коли всі спали, швидко одягатись і йти на допит. На перший погляд, спокійний, стриманий майор Федорко під час допиту часто змінював свою поведінку і голос. Інколи підходив до мене, розмовляв лагідно, а то, наче грим з ясного неба, кричав, брутально лаявся, оглушував, б'ючи в обличчя чи по голові. Не раз капала з носа кров, вмивалась вилитою з графина водою. Тоді я робила зусилля, щоб втриматись на ногах, піднімалась і стояла, як статуя, глуха і німа. Слідчий не міг добитись навіть того, щоб я сіла на стілець. Інколи просто схиялась до стіни. Федорко лаявся, плювався, стукав кулаками, але після цих сцен закривав мене в шафу, що була в стіні, а її називала «собачник», «собачна». Там можна було лише стояти, але, підібгавши ноги, і присісти. Я повинна була думати, чому не відповіла на запитання, а поважний майор, вірний слуга КППС і Сталінської конститутції, тим часом повинен був заспокоїтись. Мала можливість тут роздумувати й оцінювати, робити висновки про те, що нам розповідали в школі, і що діється насправді тут, де перебувають тисячі таких, як я. Вчи-

з кожним днем я ставала мужнішою і дорослішою.

Наприкінці квітня привели на очну ставку «відомого борця за волю» Дзвінка - Никона Микитовича Кухарчука. Зарослий, з якимсь холодним поглядом, був цей, колись досить гарний хлопець. При зустрічі зі мною в його очах пробігла ніяковість, страх, обличчя ніби перекосилось. Федорко звелів посадити його на стілець біля столу, зняли наручники. Я дивилась зневажливо, але спокійно і думала, що він це заслужив, зрадивши своїх друзів, видавши десятки людей, які допомагали в боротьбі. Слідчий пильно дивився то на нього, то на мене. Через хвилину звернувся до Дзвінка: «Ты знаешь эту девушку?» Дзвінок кивнув головою.

- А как ты ее знаешь?

- Ми з боївкою заходили в Трубиці і побували в землянці батьків Марусі. Мати дала нам вечеряти, хліба, солонини, а Маруся переписала вірші.

Про те, що були в нього мої вірші, я уже знала і розповіла, як це сталося, про те, що йшла зі школи, цебто із Костополя додому, а це шлях у 12 кілометрів лісом. Мене зустріли якісь військові, перевірили книги і сказали, щоб я їм переписала вірші Т.Г.Шевченка і ще деякі. Я переписала. А що мені було робити, коли вони зі зброєю і не пускали додому. Взяти в мене розписку, що я нікому не розповіді і відпустили. Я перелякана прийшла додому і нікому не розповідала, адже мене найбільше звинувачували в тому, чому не заявила в МДБ про цей випадок. І так твердила постійно. А тут зовсім по-іншому. Та коли почула, що сказав Дзвінок про маму - мене ніби підмінили. Я схопилась зі свого «прикутого» і закричала, що все це брехня, такого ніколи не було, бо його бачила лише в лісі і більше ніде. Я зробила крок вперед, але Федорко зупинив мене окриком, звелів сісти, глянув на Дзвінка з якимось недобрим вогником в очах. Я це добре розуміла, бо вивчила за цей час всі рухи і погляд Федорка. Дзвінок знітився і ледь чутно промирив: «Мабуть, я переплутав, як це було, але про те, що писала вона вірш - це правда». Федорко звернувся до мене: «Підтверджуєш все, що сказав Кухарчук?»

- Я про все розповідала раніше, як це

був Федорко був старшим слідчим, як кажуть, «кущовий», цебто опікував декілька районів. Його часто викликали в інші кабінети на допити.

Якось його не було години дві. Я дуже стомилась знаходитися в «собачні». Прихилилась до стіни, ногами вперлась об двері і так заснула. Коли слідчий повернувся і відчинив двері, я впала на підлогу кабінету, ледве не збивши його з ніг. Від несподіванки він навіть скрикнув, а потім, зрозумівши, що я заснула, став дуже сміятись. Коли отямилась, спершу також засміялась, бо щось снілось про рідний дім, а тоді почала лаятись за те, що так ганебно знущаються над дітьми тільки недобрі бісові душі, які не знають, що перед Богом будуть за все відповідати.

Федорко спокійно все слухав, потім звелів замовкнути і сісти на «прикутку». Було помітно, що і він надзвичайно стомлений. Поставив мені ще декілька звичних запитань, на які я відповідала одне й те ж. Через деякий час промовив: «Я не буду закривать тебя больше в кабинку, а заведу в другое место, может, ты там поймешь, что и как лучше». Викликав конвоїра і звелів іти. Через деякий час мене знову повели на допит. Федорко довго і нудно запитував одне й те саме, але по-різному перекручуючи відповіді. Прискіпувався до кожного слова, переглядав попередні протоколи, згадував школу, друзів, знову повертався до папірця з лігоспівською печаткою, мудрував, звинувачував, інколи погрожував, але намагався бути спокійним. Раптом задзвонив телефон і його знову кудись викликали. Поклав папку до сейфу, а мені звелів іти з ним. Пройшовши через десяток дверей, наказав зайти в кабінет. Там побачила капітана середніх літ з овальним низьким чолом і рудим кучерявим волоссям, а його темні очі випромінювали холод. Оскільки Федорко супроводжував мене в інший куток, я помітила лише те, що на «прикутці» хтось сидів. Поставив мене обличчям до кутка, руки звелів звести назад і так стояти. Тихо погодившись з господарем кабінету, Федорко виїшов. Ось тут і почалось те, чого я ніколи забути не зможу.

**Продовження
в наступному номері**